

December 2017

SNS ANALYS

nr46

Vad kan vi lära av lyckoforskningen?

INTRESSET FÖR LYCKA har på senare tid vuxit bland forskare, politiker och statistikproducenter. I denna rapport förklaras hur lycka kan preciseras i termer av subjektivt välbefinnande, definierat som livstillfredsställelse och känslomässigt välbefinnande, och hur det kan användas som välfärdsåtgärd. Rapporten ger också en översikt av den empiriska lyckoforskningen, och diskuterar hur denna forskning kan utgöra underlag för politiska beslut. Slutligen diskuteras regeringens initiativ ”Nya mått på välfärd”, vars syfte är att ge en bredare bild av befolkningens välfärd än vad som ges av BNP.

SUBJEKTIVT VÄLBEFINNANDE. Det är rimligt att föreställa sig människors välfärd i termer av deras subjektiva välbefinnande. Självskattat subjektivt välbefinnande kan användas som mått på individers, grupper och länders välfärd. Det finns dock en rad mätproblem man måste beakta.

ORSAKSSAMBAND. Vi vet mycket om hur det genomsnittliga subjektiva välbefinnandet skiljer sig mellan olika grupper. Till exempel att livstillfredsställelsen är lägre för arbetslösa, låginkomsttagare och personer med dålig hälsa. Tyvärr vet vi mindre om orsakssambanden mellan välbefinnande och olika levnadsförhållanden.

BESLUTSUNDERLAG. Mått på den nationella lyckonivån bör inte stå i fokus som politiskt mål. Forskningsresultat om lyckans bestämningsfaktorer kan däremot vara värdefulla för att analysera välfärdskonsekvenserna av specifika politiska beslut. Men vi behöver mer kunskap innan en sådan analys kan tillämpas i någon större utsträckning.

FÖRFATTARE

Martin Berlin, fil.dr och forskare i nationalekonomi vid Institutet för social forskning (SOFI) vid Stockholms universitet
E-post: martin.berlin@sofi.su.se

Foto: Eva Dalin

SNS ANALYS En stor del av den forskning som bedrivs är vid sin publicering anpassad för vetenskapliga tidskrifter. Artiklarna är ofta teoretiska och inomvetenskapligt specialiserade. Det finns emellertid mycket forskning, framför allt empirisk och policyrelevant sådan, som är intressant för en bredare krets. Målet med SNS Analys är att göra denna forskning tillgänglig för beslutsfattare i politik, näringsliv och offentlig förvaltning och bidra till att forskningen når ut i medierna. Finansiellt bidrag har erhållits från Jan Wallanders och Tom Hedelius Stiftelse. Författarna svarar helt och hållet för analys, slutsatser och förslag.

BNP per capita som välfärds-mått?

Hur kan man mäta ett lands välfärd? Ekonomiska mått som BNP per capita har länge varit i fokus för samhällsdebatten som måttstock på ett lands framgång. Lika gamla som måtten är, är kritiken mot dem. Kritiken har kommit från många olika håll, men det har ändå inte utvecklats några alternativa mått med samma genomslagskraft.

På senare tid har dock nationalekonomer och andra samhällsvetare alltmer kommit att förespråka en alternativ ansats till att mäta välfärd. Denna ansats består dels i att välfärd conceptualiseras som subjektivt välbefinnande, dels i att det senare mäts med självskattningar av självupplevd livstillfredsställelse och känslor av väl- och illabefinnande. Subjektivt välbefinnande benämns ofta lycka. Det är inte fel. Men ordet lycka antyder möjligtvis ett snävare fokus på positiva, flyktiga känslotillstånd. Begreppet subjektivt välbefinnande innefattar dock hela spektrumet från negativa till positiva tillstånd, och tankar såväl som känslor.

Bör subjektivt välbefinnande utgöra ett centralt, eller kanske till och med överordnat, politiskt mål? Även om några forskare har argumenterat för den ståndpunkten¹ är detta i slutändan en normativ fråga. Man kan däremot konstatera att intresset för subjektivt välbefinnande som välfärds-mått har ökat kraftigt under de senaste tio åren, inte bara från akademiskt håll, utan även bland politiker och statistikproducenter. Detta intresse tog fart i samband med en uppmärksam rapport av nationalekonomerna Joseph Stiglitz, Amartya Sen och Jean-Paul Fitoussi, som skrevs på initiativ av den dåvarande franske presidenten Nicholas Sarkozy.² Rapportens huvudbudskap var att vedertagna mått på ekonomiskt välstånd bör kompletteras med en bredare uppsättning av både objektiva och subjektiva välfärds-mått. Rapporten kom dock inte fram till något övergripande ramverk för hur de olika måtten bör vägas mot varandra eller användas som beslutsunderlag.

Sarkozyrapporten har följts av flera nationella och internationella initiativ i samma

anda.³ Den svenska regeringen presenterade nyligen ett liknande initiativ i en bilaga till 2017 års vårbudget med namnet ”Nya mått på välstånd”,⁴ där livstillfredsställelse ingår som en av flera indikatorer. Jag återkommer till detta initiativ mot slutet av denna skrift.

Vad är subjektivt välbefinnande och hur mäts det?

Enligt den vanligaste definitionen⁵ är subjektivt välbefinnande ett paraplybegrepp som innefattar två huvudsakliga dimensioner: evaluativt och affektivt välbefinnande. *Evaluativt välbefinnande* syftar på att en individ på ett reflekterat sätt bedömer sitt liv, eller någon aspekt av det, till exempel sitt eget arbete. En bedömning av hur nöjd man är med den sammantagna livssituationen kallas livstillfredsställelse, och utgör ett sammanfattande evaluativt mått på en individs välfärd. *Affektivt välbefinnande* syftar i stället på mer specifika positiva och negativa känslor, som man upplever under en mer avgränsad period, eller för stunden. Exempelvis glädje, upprymdhet, nedstämdhet och stress. Ett högt subjektivt välbefinnande kännetecknas således av en hög livstillfredsställelse, en hög grad av positiv affekt och en låg grad av negativ affekt.

I princip föreligger ett visst oberoende mellan dessa dimensioner, i meningen att en person vid ett visst tillfälle till exempel kan vara nöjd med livet men samtidigt uppleva negativa känslor. Sett över en längre tidsperiod finns det dock en stark samvariation mellan livstillfredsställelse och affektivt välbefinnande.⁶ Trots att de två dimensionerna skiljer sig åt i grunden är det därför inte orimligt att enbart använda livstillfredsställelse som ett sammanfattande mått på en persons välbefinnande. Livstillfredsställelsebedömningar ger också mer utrymme att väga in abstrakta värden, såsom meningsfullhet, vilket kan anses önskt.

3. Se O'Donnell med flera (2014, s. 36–38).

4. Prop. 2016/17:100.

5. Diener (1984).

6. Berlin och Fors (2017); Eid och Diener (2004).

1. Till exempel Layard (2005).

2. Stiglitz, Sen och Fitoussi (2009).

Subjektivt välbefinnande ett alternativ.

Livstillfredsställelse som mått på en persons välbefinnande.

värt. Det råder dock inte enighet om vilken vikt olika komponenter av det subjektiva välbefinnandet ska ges, eller i vilken mån de överlappar. Det är delvis en normativ fråga, och delvis föremål för aktuell empirisk forskning. Vissa förespråkar till exempel att meningsfullhet bör betraktas, och mätas, som en separat dimension.

Subjektivt välbefinnande mäts vanligtvis genom självskattningar i enkät- och intervjuundersökningar. Detta eftersom subjektivt välbefinnande syftar på självupplevda tankar och känslor, som inte är direkt observerbara för utomstående. Livstillfredsställelse kan exempelvis mätas som svaret på frågan ”På det hela taget, hur nöjd är du med ditt liv i stort nuförtiden?”, där svaret anges på en sifferskala från 0 till 10, med ändpunkterna ”extremt missnöjd” och ”extremt nöjd”. Svarsskalor med enbart verbala kategorier såsom ”ganska nöjd” och ”mycket nöjd” är också vanliga. Välbefinnandemått kan även vägas samman utifrån svaren på ett flertal snarlika frågor. Exempelvis kan en persons så kallade affekti-

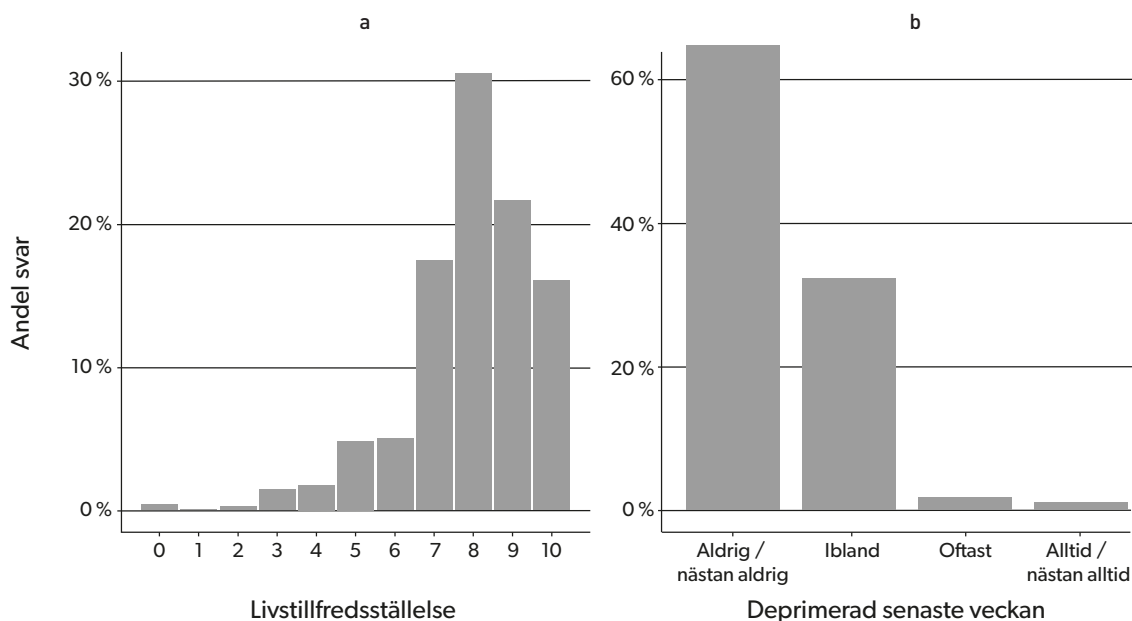
va balans beräknas som genomsnittet av positiva känslor minus genomsnittet av negativa, för att på så vis ge ett sammanfattande mått på affektivt välbefinnande. Affektivt välbefinnande mäts lämpligast genom att respondenten får ange hur han eller hon mår just nu, för att undvika att minnet, snarare än upplevelsen, färgar svaren. Den ökade användningen av smarta mobiltelefoner på senare år har underlättat mätningar av affekt, men sådana mätningar är ändå relativt omständliga att genomföra. Tillbakablickande affektmått som syftar på exempelvis föregående dag eller vecka är därför i praktiken vanliga.

Av praktiska skäl är det alltså lämpligt att använda livstillfredsställelse som ett sammanfattande mått på individuell välfärd. Detta mått har följaktligen varit i fokus för både forskningen och flera statistiska initiativ. Figur 1a visar fördelningen av livstillfredsställelse för ett urval av 1 841 personer av den svenska befolkningen år 2012, baserat på data från European Social Survey. Frågan och svarsskalan är den som gavs som exempel för livstillfredsställelse ovan. Som

Använda självskattningar i enkät- och intervjuundersökningar.

Figur 1a. Svar på frågan: På det hela taget, hur nöjd är du med ditt liv i stort nuförtiden? Svarsskala 0–10, där 0 är ”extremt missnöjd” och 10 är ”extremt nöjd”.

Figur 1b. Svar på frågan: Hur ofta under förra veckan kände du dig deprimerad?

Betydligt fler som har hög tillfredsställelse än låg.

synes är fördelningen asymmetrisk – de flesta anger ett värde högre än skalans mittpunkt 5 och det är få svar i den vänstra ”svansen” med mycket låg tillfredsställelse. Som jämförelse visar figur 1b (baserad på samma data) fördelningen av en aspekt av negativ affekt, nämligen hur ofta man känt sig deprimerad under föregående vecka, fördelat på fyra verbala svars-kategorier. Flertalet uppger att de aldrig eller nästan aldrig känt sig deprimerade, men en betydande andel uppger att de känt sig deprimerade ibland. I linje med fördelningen av livstillfredsställelse är det bara ett fåtal som känt sig deprimerade i högre utsträckning.

Mätproblematik

Ordet ”subjektivt” i subjektivt välbefinnande syftar på företeelsen i sig – att det är frågan om självupplevt välbefinnande – snarare än på mätmetoden. Rapporterat och faktiskt välbefinnande kan skilja sig åt, till exempel om respondenten inte kan minnas sitt faktiska välbefinnande i efterhand eller om svaret medvetet förskönas. I princip kan man tänka sig att subjektivt välbefinnande skulle kunna mätas utan självskattningar, utifrån exempelvis hjärnaktivitet och hormonnivåer. I praktiken finns det dock inga mått som är nära nog så tillförlitliga som självskattningar, men utvecklingen inom hjärnforskningen kanske kommer att ändra på detta framöver.

Självskattningar av subjektivt välbefinnande har validerats i olika avseenden. De korrelerar exempelvis i förväntad riktning med vissa variabler för vilka man kan förvänta sig ett entydigt samband, såsom leenden och andra fysiska uttryck, tredjepartsbedömningar och beteenden.⁷ Självskattat välbefinnande korrelerar även i förväntad riktning med många socio-ekonomiska faktorer (jag återkommer till det). Livstillfredsställelse har även visat sig förut-säga hur människor röstar.⁸ Sammantaget är det bortom rimligt tvivel att måtten i allmänhet fångar upp människors faktiska välbefinnande.

Måttens reliabilitet är dock inte lika hög

som för självrapporterade mått på objektiva variabler, såsom inkomst. Med detta menas att svaren förvisso innehåller relevant information, men också en viss mängd ”brus”. Det tar sig till exempel uttryck i att en och samma person kan ange något olika livstillfredsställelse vid två närliggande tillfällen, trots att den faktiska livstillfredsställelsen kan förväntas vara oförändrad.⁹ Det kan bero på att svarsskalorna är något godtyckliga. Sådant brus behöver dock inte vara ett problem, när man exempelvis betraktar en grups genomsnittliga välbefinnande, eftersom mätfel åt endera håll i detta fall kan förväntas ta ut varandra. Det är dock viktigt att ha i åtanke att måtten och det man avser att mäta inte nödvändigtvis sammanfaller perfekt. I vilken grad detta är ett problem beror i sin tur på hur måtten används.

Ett större potentiellt problem gäller självskattningarnas jämförbarhet mellan individer, länder (eller grupper) och över tid inom länder. Det går till exempel inte att utesluta att skillnader mellan länder i genomsnittlig livstillfredsställelse åtminstone delvis beror på kulturella och språkliga skillnader i själva svarsbeteendet, kanske för att det i vissa länder anses förmått att framhäva sin egen lycka. Eftersom vi inte direkt kan observera det sanna subjektiva välbefinnandet finns det inte heller någon metod för att säkert påvisa – eller avfärda – detta problem. Det råder därmed inte heller enighet om i vilken mån jämförbarhet är ett problem. I allmänhet anses dock jämförelser inom länder (med samma språk) vara mindre problematiska än jämförelser mellan länder och över längre tid. Jämförelser av en och samma individ över tid anses minst problematiska.

Subjektivt välbefinnande som välfärds mått

Subjektivt välbefinnande är alltså både väldefinierat och praktiskt mätbart. Men vad finns det för skäl att använda det som välfärds mått, i stället för exempelvis BNP per capita? Den främsta invändningen mot rent ekonomiska mått

7. OECD (2013, s. 46–53).

8. Ward (2015).

9. Den så kallade test-retest-korrelationen för livstillfredsställelse, på några veckors sikt, har skattats till 0,7–0,8; se Berlin och Fors (2017) och Krueger och Schkade (2008).

Jämförelser av en och samma individ över tid anses minst problematiska.

Ordinal- och kardinalskala

En mätfråga av mer teknisk natur är huruvida självskattade mått på subjektivt välbefinnande ska betraktas som ordinala eller kardinala. En variabel mätt på en ordinalskala kan endast rangordnas i termer av mer/mindre eller bättre/sämre. För en variabel mätt på en kardinalskala representerar däremot skillnaden mellan två närliggande skalsteg en lika stor skillnad över hela svarsskalan. För livstillfredsställelse på en kardinalskala från 0 till 10 skulle alltså skillnaden mellan 3 och 4 vara lika stor som mellan 8 och 9. Mätbarhet på kardinalskala är ett krav för att kvantifiera effekter på välbefinnandet och för användandet av vanliga sammanfattande mått som medelvärde och standardavvikelse. Detta är också det vanligaste antagandet i forskningen. Mer precist behöver man anta en intervallskala, vilket är den svagare formen av kardinalitet som inte förutsätter en absolut nollpunkt. Ett vanligt alternativ är att man, utifrån en förmodat ordinal självskattning, modellerar en underliggande kardinal variabel. Precis som när det gäller jämförbarheten är det dock svårt att veta om detta antagande är rimligt.¹

1. Berlin (2017a, kapitel 4).

som BNP per capita, som mäter marknadsvärdet av produktionen (och därmed konsumtionen) av varor och tjänster, är att de är för snäva för att fånga in allt som spelar roll för människors välfärd. De flesta värdesätter till exempel även fritid, men en nedgång i människors fritid avspeglar sig inte negativt i BNP per capita, utan snarare positivt, i den mån de i stället arbetar mer.

Ekonomiska mått kan förvisso kompletteras med en uppsättning mått på fritid, hälsa, utbildning, miljö och så vidare. Att använda sådana objektiva välfärdsåtgångar – så kallade sociala indikatorer – kan dock anses vara paternalistiskt, eftersom forskaren, statistikern eller beslutsfattaren i så fall måste slå fast vilka faktorer som är välfärdsrelevanta, det vill säga vad ”det goda livet” består av, och att dessa faktorer är desamma för alla personer. Ett annat problem med denna ansats är att, även om man kunde enas om en heltäckande lista indikatorer, så är det oklart vilken vikt de olika komponenterna ska ges för att sammanfatta en individs eller ett lands välfärd. Utan ett sammanfattande mått är det troligt att olika indikatorer pekar åt olika håll, vilket gör det svårt att rangordna alternativ. Sociala indikatorer är således inte särskilt informativa när

det gäller att prioritera mellan kostsamma satsningar på att förbättra olika välfärdskomponenter.

Subjektivt välbefinnande lider inte av dessa problem. Om vi fokuserar på livstillfredsställelse så är det i princip ett heltäckande mått på individuell välfärd som indirekt fångar upp alla de faktorer som påverkar välfärden, utifrån hur varje individ själv värdar dessa faktorer. Att mäta välfärd som livstillfredsställelse kan av detta skäl anses ”demokratiskt”. Det ger också entydiga välfärdsrangordningar, och lämpar sig därför för kostnadseffektivitetsanalys, vilket jag återkommer till. Framför allt är subjektivt välbefinnande konceptuellt tilltalande eftersom det är ett slutligt mål – i bemärkelsen att det fångar något som vi bryr oss om för dess egen skull snarare än som ett medel för att uppnå något annat. Det finns således stora fördelar med att utvärdera välfärd i termer av livstillfredsställelse, jämfört med andra ansatser. Dessa fördelar får vägas mot nackdelarna i form av den mätproblematik som jag tog upp tidigare.

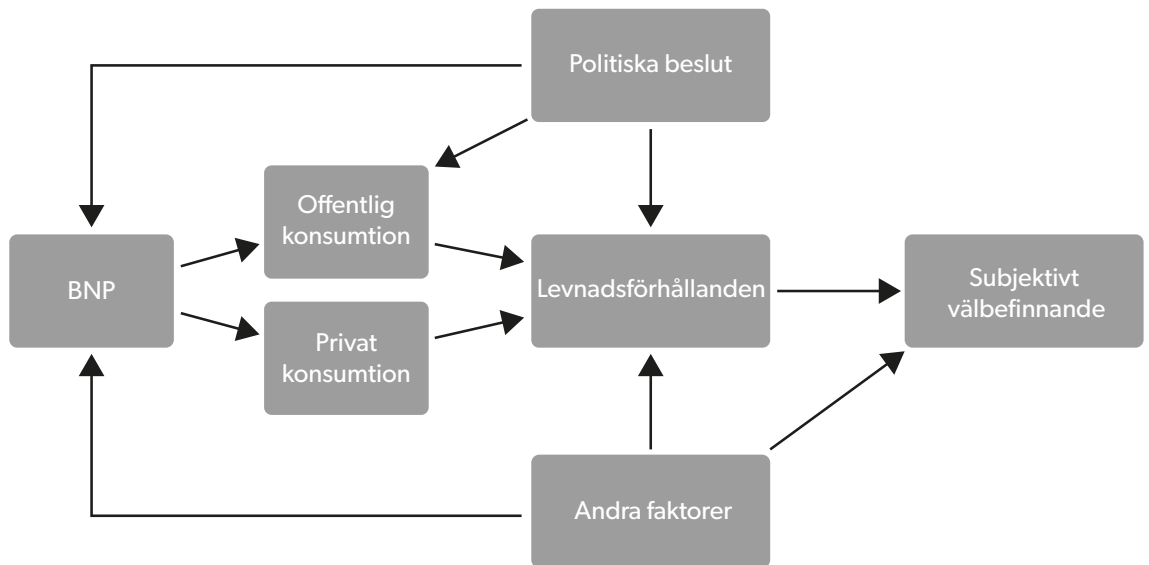
Med det sagt bör inte mått på subjektivt välbefinnande ersätta ekonomiska mått och mått på levnadsförhållanden. Tvärtom är det intressant att se hur dessa mått förhåller sig till varan-

BNP per capita är ett snävt mått på välfärd.

Subjektivt välbefinnande har fördelen att vara ett slutligt mål, inte ett medel.

Figur 2. Förhållandet mellan olika aspekter av välfärd och politiska beslut.

Källa: Berlin (2017b).

En kedja av välfärdsutfall från BNP till subjektivt välbefinnande.

dra. Vi kan betrakta levnadsförhållandena som bestämningsfaktorer till det subjektiva välbefinnandet, vilket utgör det slutliga välfärds målet. Levnadsförhållandena påverkas i sin tur av ekonomins storlek. Vi kan således se dessa tre komponenter som olika led i en kedja av välfärdsutfall. Vidare kan politiska beslut och övriga faktorer påverka leden i denna kedja i olika grad. Detta förhållande skisseras i figur 2, där pilarna indikerar huvudsakliga orsakssamband. BNP per capita påverkas både av den ekonomiska politiken och av omvärldsfaktorer. Hur BNP per capita omvandlas till levnadsförhållanden beror i sin tur på sammansättningen av både den offentliga och den privata konsumtionen, där vi tänker oss att politiska beslut har ett mer direkt inflytande på den förra. Politiska beslut påverkar dock inte levnadsförhållandena enbart genom ekonomin, utan även mer direkt genom lagstiftning. Vi tänker oss däremot inte att politiken har någon direkt inverkan på folks subjektiva välbefinnande, annat än genom de andra komponenterna.¹⁰

Hur kan mått på subjektivt välbefinnande användas som politiskt beslutsunderlag?

Lite förenklat kan man tänka sig att mått på subjektivt välbefinnande kan användas som beslutsunderlag på två sätt: en direkt och en indirekt ansats. Den direkta ansatsen utgår från en eller flera indikatorer på det nationella subjektiva välbefinnandet, till exempel genomsnittlig livstillfredsställelse. Man kan också beakta andra aspekter av hur välbefinnandet fördelar sig, till exempel spridningen eller andelen personer med ett lågt välbefinnande, i likhet med hur inkomstojämlikhet brukar redovisas. Sådana mått kan lätt beräknas utifrån representativa urvalsundersökningar. Detta (eller dessa) mått betraktas som en explicit målvariabel för den nationella politiken. Tanken är alltså att de sammanlagda välfärdseffekterna av den förda politiken kan utvärderas utifrån hur det nationella subjektiva välbefinnandet utvecklas över tid, och kanske hur nivån förhåller sig till andra länder. Denna ansats är jämförbar med att ha till exempel BNP per capita som övergripande målvariabel. I princip skulle en regering då utvärderas utifrån hur befolkningens subjektiva välbefinnande utvecklats under en mandatperiod.

10. Se Berlin (2017b) för vidare diskussion av för- och nackdelar med olika välfärds mått och hur de förhåller sig till varandra.

Hur förhåller sig subjektivt välbefinnande till nytta?

Den som är bekant med det nationalekonomiska nyttobegreppet, kanske undrar hur det förhåller sig till subjektivt välbefinnande. Några ekonomer tolkar subjektivt välbefinnande som en empirisk approximation av nytta.¹ En sådan tolkning riskerar dock att leda till förvirring, eftersom nytta är nära förknippat med preferensbegreppet och den nationalekonomiska metodansatsen att endast härleda preferenser utifrån individens egna val. I allmänhet anses nyttonivåer dessutom vara ordinala och inte jämförbara personer emellan, i motsats till vad som brukar antas om subjektivt välbefinnande; se ruta Ordinal- och kardinalskala. Andra tolkar aspekter av subjektivt välbefinnande som (viktiga) argument i ”nyttofunktionen”, som individen kan väga mot andra mål.² En vanlig utgångspunkt är dock att studera subjektivt välbefinnande förutsättningslöst, som ett intressant utfall i sig.

Traditionell nationalekonomisk kostnadseffektivitetsanalys baseras på människors monetära värderingar av nyttigheterna i fråga, idealt mätt utifrån faktiska val. Dessa värderingar brukar räknas samman och vägas mot kostnaderna, för att avgöra om ett offentligt finansierat projekt är värt att genomföra eller inte, eller för att avgöra vilket av flera handlingsalternativ som ger mest samhällsnytta, det vill säga högst välfärd. När nyttigheterna saknar marknadspriser är det dock svårt att värdera dem. Ibland går det att härleda en värdering indirekt, till exempel utifrån hur fastighetspriser påverkas av buller till följd av ett vägbygge. I princip går det också att direkt fråga hur mycket folk är beredda att betala för (eller bli kompenenserade för avsaknad av) nyttigheten, genom enkäter eller intervjuer.

Ett allmänt problem förknippat med dessa ansatser är att de utgår ifrån att människor kan förutsäga hur deras välfärd kommer att påverkas av utfallen i fråga. När det gäller komplexa utfall som realiserar över en lång tidshorisont, finns det goda skäl att tro att människors (härledda) värderingar skiljer sig från deras faktiskt realiserade välfärd. Mycket av senare års beteendekonomiska forskning pekar just på den sortens bristande överensstämmelse mellan individens val och välfärd.³

1. Till exempel Frey och Stutzer (2002).

2. Benjamin med flera (2017).

3. Thaler (2015).

Kostnadseffektivitetsanalys utifrån preferensuppfyllelse.

Den indirekta ansatsen bygger i stället på att politiska satsningar, eller offentligt beslutsfattande mer allmänt, *på förhand* utvärderas utifrån deras förväntade effekt på det subjektiva välbefinnandet. Syftet är fortfarande att uppnå så högt subjektivt välbefinnande som möjligt – återigen med möjlig hänsyn till fördelningen – men i stället för att använda nivån på det nationella subjektiva välbefinnandet som explicit målvariabel används effektskattningar, det vill säga kvantitativa skattningar av hur politiska reformer påverkar det subjektiva välbefinnandet, genom reformernas effekt på olika levnadsförhållanden (se figur 2).

Effektskattningar kombineras med information om kostnaderna för reformerna ifråga, för att komma fram till en allokering av resurser som är kostnadseffektiv med avseende på välbefinnande.

Föreställ dig att du är en politiker eller en tjänsteman som med folkets bästa i åtanke ska fördela en förutbestämd budget mellan två olika användningsområden. Det kan till exempel vara åtgärder för att minska arbetslösheten eller för att förbättra folks hälsa genom att satsa på vuxenutbildning respektive offentlig sjukvård. Hur vet du var pengarna gör bäst nytta? Det är denna fråga som en kostnadseffektiv-

Kostnadseffektivitetsanalys utifrån subjektivt välbefinnande.

tetsanalys baserad på subjektivt välbefinnande kan besvara.

Principen för den optimala allokeringen är, utan att gå in på tekniska detaljer, att en krona spenderad på endera åtgärd ska ge en lika stor välbefinnandeeffekt – annars vore det möjligt att höja välbefinnandet genom att omfördela pengar från det alternativ som ger mindre välbefinnande på marginalen till det som ger mer. Ansatsen liknar således traditionell nationalekonomisk kostnadseffektivitetsanalys, men skillnaden är att välfärd här utvärderas i termer av subjektivt välbefinnande snarare än preferensuppfyllelse; se fördjupningsrutan ”Hur förhåller sig subjektivt välbefinnande till nytta?”.

Slutligen ska sägas att kalkyler av detta slag aktualiserar tre viktiga frågor. Den första gäller hur olika individers välbefinnande ska vägas samman. Utifrån ett utilitaristiskt synsätt är det naturligt att sträva efter ett så högt genomsnittligt (eller summerat) välbefinnande som möjligt, men det är till exempel också möjligt att lägga större vikt vid individer med lågt välbefinnande. Den andra frågan gäller hur nutida och framtida (generationers) välbefinnande ska vägas mot varandra. Den tredje frågan handlar om i vilken mån avvägningar av detta slag ska vara föremål för politiskt beslutsfattande över huvud taget. Eftersom dessa tre frågor måste besvaras oavsett vilket välfärdsmått som används, går jag inte närmare in på denna diskussion här. Det faktum att subjektivt välbefinnande mäts utifrån individuella data gör det dock möjligt att i detalj analysera inte bara den allmänna nivån, utan även fördelningen av välbefinnande, vilket är en önskvärd egenskap.

Vad kan vi lära av lyckoforskningen?

Med en idé om hur subjektivt välbefinnande mäts och hur det kan användas kommer jag nu in på frågan om vilket kunskapsunderlag den empiriska lyckoforskningen ger. Denna forskning är tvärvetenskaplig, med bidrag från bland andra psykologer, nationalekonomer, statsvetare och sociologer. Fokus här ligger på den nationalekonomiska forskningen och bestäm-

ningsfaktorer med en någorlunda tydlig koppling till politiska beslut.

Forskningen kan delas in i makro och mikro. Makroforskningen undersöker hur sammanfattande mått på subjektivt välbefinnande, oftast genomsnittlig livstillfredsställelse, varierar mellan länder och inom länder över tid, antingen i sig eller i relation till ekonomiska och institutionella variabler. Mikroforskningen undersöker det subjektiva välbefinnandets bestämningsfaktorer bland individer inom ett land, antingen genom att studera ett tvärsnitt av befolkningen vid en viss tidpunkt, eller genom att följa ett urval av individer över tid. Makro- och mikroforskningen hänger således ihop med den direkta respektive den indirekta ansatsen för användning av mått på subjektivt välbefinnande som skisserades ovan.

Makronivån

Sambandet mellan livstillfredsställelse och inkomst (och närliggande mått) är noga undersökt och har visat sig vara tydligt positivt när ett stort antal länder med olika inkomstnivåer jämförs vid en och samma tidpunkt. Detta samband illustreras i figur 3, som visar köpkraftsjusterad BNP per capita och genomsnittlig livstillfredsställelse (på en skala 0–10) för ett urval av europeiska länder. Det statistiska förklaringsvärdet av BNP per capita är högt, motsvarande mellan hälften och upp till två tredjedelar av den totala ländervariationen i genomsnittlig livstillfredsställelse, beroende på vilken datamängd som analyseras. Sambandet är dock inte perfekt, utan det finns flera avvikelser. Exempelvis har Frankrike och Italien en relativt låg livstillfredsställelse i förhållande till sin inkomstnivå.

Sambandet i figur 3 är närmast linjärt, men med ett globalt urval av länder framträder i stället ett positivt men avtagande samband, det vill säga samma inkomstökning i kronor räknat är förknippat med en större ökning av livstillfredsställelse för fattiga länder än för rika länder.¹¹ Detta är i linje med ekonomisk teori om avtagande marginalnytta av inkomst. Skattningar av detta samband på global nivå visar på att en fördubblad BNP per capita är förknippad med

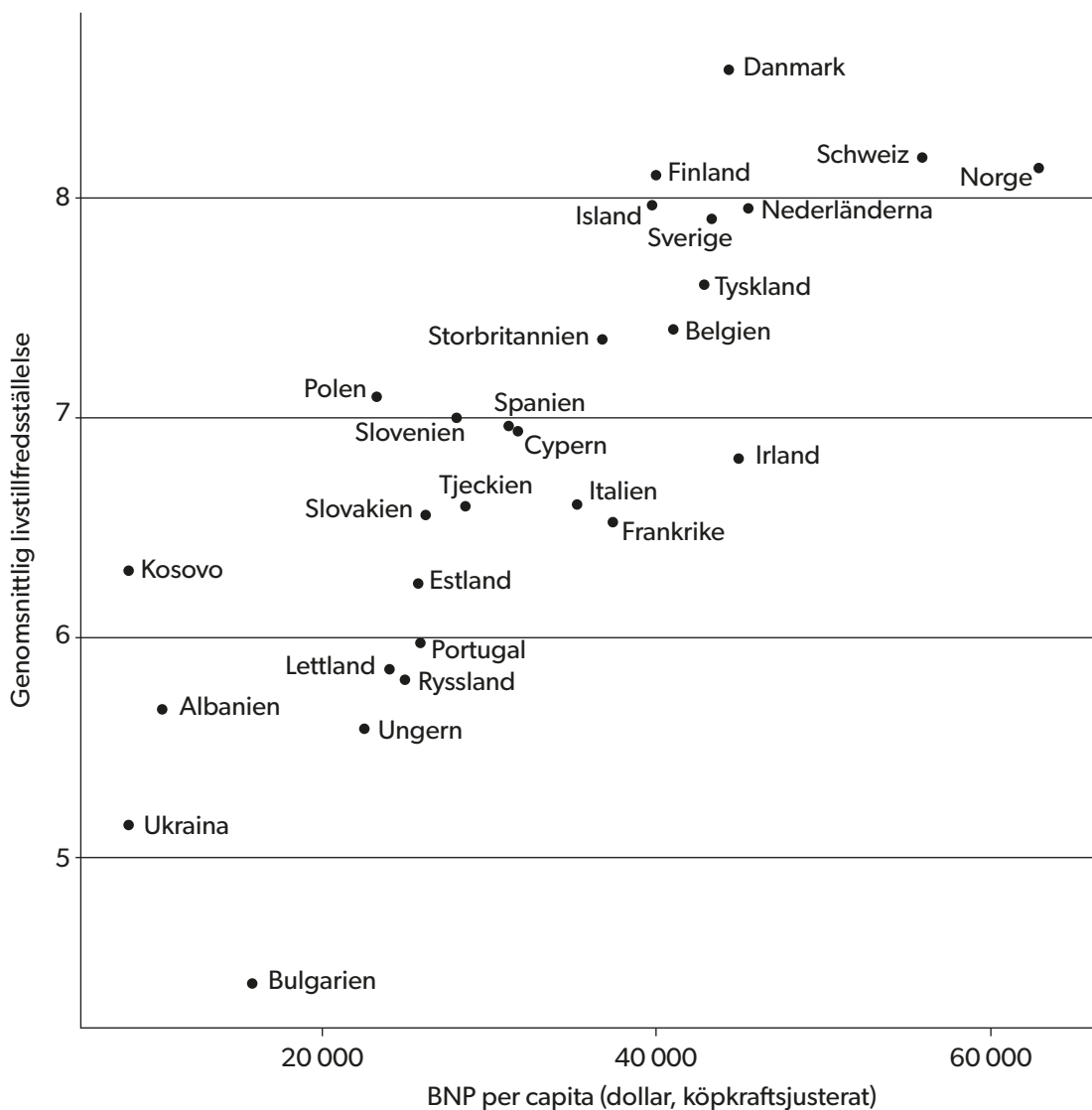
Positivt samband mellan livstillfredsställelse och inkomst.

På global nivå avtar sambandet med ökad inkomst.

11. Deaton (2008); Stevenson och Wolfers (2008).

Figur 3. BNP per capita och genomsnittlig livstillfredsställelse i ett urval av europeiska länder, 2012.

Källa: Världsbanken och European Social Survey, 2012; se Norwegian Centre for Research Data (2017).

en ökning i livstillfredsställelse om 0,6 skalsteg (på en elvgradig skala, 0–10).¹²

Men även om sambandet är ekonomiskt och statistiskt signifikant är det en korrelation som inte nödvändigtvis, åtminstone inte till fullo, återspeglar ett orsakssamband från inkomst till livstillfredsställelse. BNP per capita korrelerar nämligen med många andra faktorer som kan tänkas vara viktiga för livstillfredsställelsen – rika länder är till exempel i allmänhet mer demokratiska, har högre social tillit, mindre korruption och bättre hälsa. Sådana faktorer

12. Se Deaton (2008).

uppvisar mycket riktigt också ett positivt samband med livstillfredsställelse.¹³ Eftersom dessa faktorer påverkar varandra ömsesidigt går det inte heller att med rent statistiska metoder slå fast deras respektive kausala inverkan.

För att kunna identifiera orsakssambandet krävs att skattningarna baseras på så kallad exogen variation i inkomst, det vill säga variation som inte kan härledas till andra bestämningsfaktorer till livstillfredsställelse, exempelvis institutioner. Sådan variation finns dock inte i någon större utsträckning att tillgå

13. Helliwell, Huang och Wang (2016).

Korrelation speglar inte nödvändigtvis orsakssamband.

på makronivå. Variation av detta slag är knappast heller möjlig att frammana, då det i princip skulle krävas ett experiment där en grupp slumpmässigt utvalda länder tilldelades en permanent högre inkomstnivå, varefter dessa länders livstillfredsställelse skulle kunna jämföras med en kontrollgrupp bestående av övriga länder. Befintliga korrelations samband måste därför tolkas med stor försiktighet.

Även om det på ländernivå finns ett tydligt positivt samband mellan inkomst och livstillfredsställelse är det mer omtvistat huruvida ekonomisk tillväxt, åtminstone i redan rika länder, har en positiv effekt. Utvecklingen av livstillfredsställelse i USA brukar anföras som ett viktigt exempel, eftersom den i stort sett varit oförändrad de senaste 40–50 åren, trots en mycket hög tillväxt i BNP per capita. Detta illustreras i figur 4. I detta fall är det en skala med tre svarsalternativ, med en fråga formulerad i termer av lycka snarare än nöjdhet. Det är ändå lämpligt att benämna måttet livstillfredsställelse, eftersom det handlar om en sammanvägd utvärdering av livet.

Det faktum att sambandet mellan inkomst och subjektivt välbefinnande inte är entydigt har varit föremål för mycket forskning och diskussion.¹⁴ Avsaknaden av ett samband mellan livstillfredsställelse och ekonomisk tillväxt i USA har tagits som argument för betydelsen av relativ inkomst, det vill säga att det är inkomsten i förhållande till en jämförelsegrupp som spelar roll, snarare än inkomsten i kronor räknat (den absoluta inkomsten). När det gäller utvecklingen över tid i andra länder än USA går det dock inte att dra några tydliga slutsatser. Detta på grund av att det saknas långa sammanhängande tidsserier över subjektivt välbefinnande. Återigen är det så att den här sortens data i sig inte utgör stark evidens. Det skulle till exempel kunna vara så att den ekonomiska tillväxten faktiskt har bidragit till att öka välbefinnandet, men att någon annan faktor påverkat i andra riktningen. Med det sagt så kan makrodataba av detta slag, särskilt i kombination med teori och samstämmiga observationer från andra

data, ändå ge en fingervisning om orsakssambanden mellan det subjektiva välbefinnandet och olika bestämningsfaktorer på samhällsnivå.

Bland andra forskningsresultat på makronivå har man funnit att livstillfredsställelse samvarierar negativt med inflation och arbetslöshetsnivå,¹⁵ och även med inkomstspridning,¹⁶ och positivt med graden av politisk decentralisering.¹⁷ Spridningen i livstillfredsställelse, det vill säga ”lyckoojämligheten”, har minskat över tid i flertalet västländer,¹⁸ och spridningen uppvisar ett negativt samband med nivån på livstillfredsställelse,¹⁹ vilket antyder att det inte föreligger en målkonflikt mellan dessa utfall.

Mikronivån

Forskningen om det subjektiva välbefinnandets bestämningsfaktorer på mikronivå, det vill säga på individnivå inom länder, kan delas upp i tvärsnittsstudier, panelstudier och (kvasi)experimentella studier.

Tvärsnitt- och panelstudier baseras i allmänhet på större befolkningsrepresentativa enkät- och intervjuundersökningar och studerar ofta hur livstillfredsställelse samvarierar med individens samtidiga socioekonomiska förhållanden. Tvärsnittsstudierna brukar statistiskt konstanthålla för en rad kontrollvariabler, för att isolera sambandet mellan välbefinnande och den bestämningsfaktor som är i fokus. I praktiken är det dock mycket svårt att fastslå det exakta orsakssambandet. På basis av tvärsnittsstudierna vet vi en hel del om hur det subjektiva välbefinnandet varierar med avseende på olika levnadsförhållanden och mellan olika grupper, men tyvärr mindre om de långsiktiga orsakssambanden. Vidare är det inte helt lätt att sammanfatta befintliga resultat i kvantitativa termer, eftersom studierna kan använda olika välbefinnandeskalor och inkludera olika kontrollvariabler.

Tvärsnittsstudierna finner bland annat att livstillfredsställelse har ett positivt men avta-

14. Easterlin, (1974); Stevenson och Wolfers (2008); Easterlin med flera (2010); Sacks, Stevenson och Wolfers (2012).

15. Di Tella, MacCulloch och Oswald (2003).

16. Alesina, Di Tella och MacCulloch (2004); Ferrer-i- Carbonell och Ramos (2014).

17. Frey och Stutzer (2000).

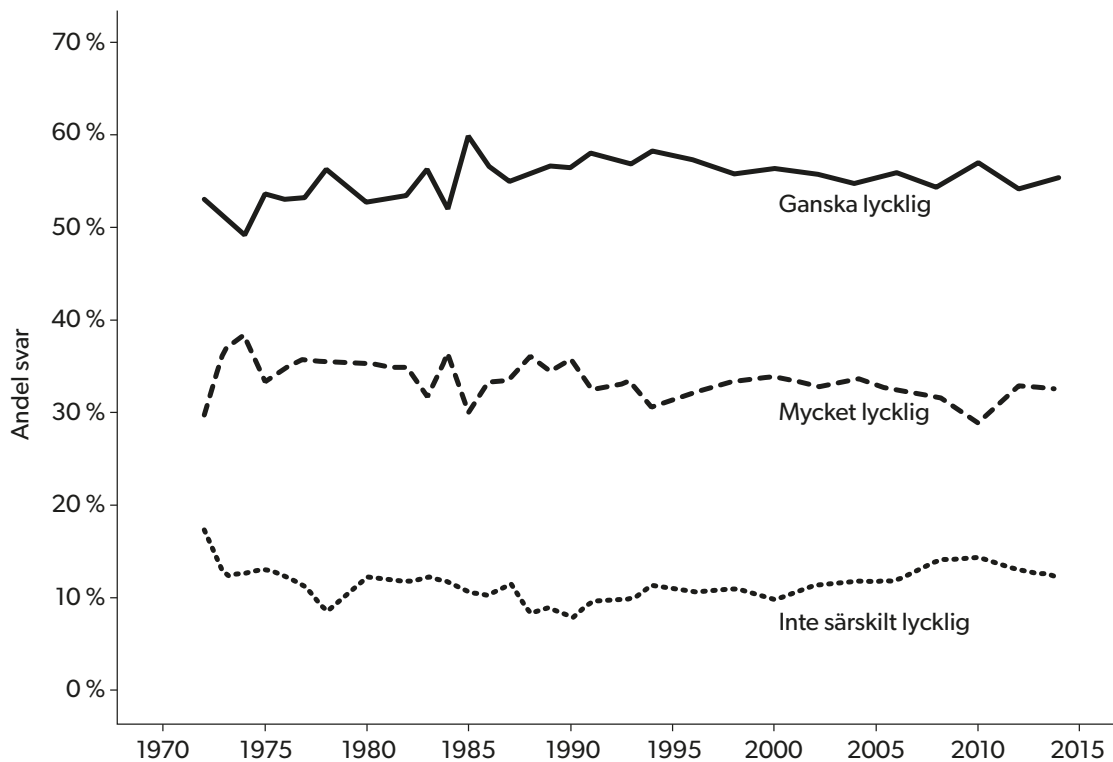
18. Clark, Flèche och Senik (2016).

19. Ott (2005).

Tvistefråga om ekonomisk tillväxt har positiv effekt på livstillfredsställelse.

Vad bestämmer det subjektiva välbefinnandet på mikronivå?

Figur 4. Livstillfredsställelse i USA 1972–2014. Svar på frågan: På det stora hela, hur lycklig är du nuförtiden?

Källa: General Social Survey; se Smith med flera (2015).

gande samband med inkomst (likt det länder emellan), men sambandet är inte särskilt starkt och inkomst förklarar bara 1–2 procent av variationen i livstillfredsställelse.²⁰ När en bredare uppsättning mått på individens (eller hushållets) ekonomiska situation används, till exempel förmögenhet, konsumtion och ekonomiska marginaler, ökar dock styrkan i sambandet och även förklaringsvärdet.²¹

Arbetslöshet är starkt förknippat med lägre livstillfredsställelse.²² Fysisk hälsa har ett relativt starkt samband med subjektivt välbefinnande, men många studier baseras på subjektiv hälsa, vilket kan förväntas överlappa med subjektivt välbefinnande. Depression och mental ohälsa har, kanske inte oväntat, ett starkt negativt samband med livstillfredsställelse. Det kan

tyckas tautologiskt, men har påvisats även med objektiva mått, som att man varit i kontakt med vården för sådana problem. Personer som har ett stabilt parförhållande (gifta eller sambo) har högre livstillfredsställelse. Att ha barn har inget entydigt samband med livstillfredsställelse, men att vara ensamstående förälder är förknippat med lägre livstillfredsställelse. Sociala relationer i allmänhet har ett betydande samband med subjektivt välbefinnande. Vissa aspekter av tidsanvändning, som pendling, har visat sig ha ett negativt samband med både affektivt välbefinnande och livstillfredsställelse,²³ men tidsanvändning i allmänhet har lågt förklaringsvärde.²⁴

Rent allmänt kan man konstatera att subjektivt välbefinnande har väldigt många bestämningsfaktorer. Det sammanlagda förklaringsvärdet för livstillfredsställelse av en stor mängd typiska socioekonomiska variabler brukar dock inte uppgå till mer än 10–20 procent.

Tvårsnittsstudier pekar på svagt samband mellan livstillfredsställelse och inkomst.

Att vara ensamstående förälder är förknippat med lägre livstillfredsställelse.

20. Se till exempel Layard, Mayraz och Nickel (2008) och Stevenson och Wolfers (2008).

21. Berlin och Kaunitz (2015); D'Ambrosio, Frick och Jäntti (2009); Headey, Muffels och Wooden (2008); Headey och Wooden (2004).

22. Se till exempel Dolan, Peasgood och White (2008) och MacKerron (2012) för en översikt av resultaten i detta stycke.

23. Stutzer och Frey (2008).

24. Berlin (2017a, kapitel 2).

Personlighetens roll betonas av psykologer.

Som kontrast har psykologer betonat personlighetens roll. I synnerhet har man funnit att utåtriktade och emotionellt instabila personer har högre respektive lägre subjektivt välbefinnande än genomsnittet.²⁵ Det har diskuterats i vilken mån tvärsnittssamband mellan subjektivt välbefinnande och olika socioekonomiska variabler i själva verket fångar upp personlighetens betydelse, eftersom denna är korrelerad med båda. Om exempelvis utåtriktade personer är mer benägna att göra karriär och därmed få högre inkomst, skulle detta kunna leda till att inkomstens välbefinnandeeffekt överskattas – det finns en så kallad selektionseffekt.

Panelstudierna undersöker inomindividuella förändringar i subjektivt välbefinnande över tid, vanligtvis på ett eller några års sikt, och relaterar dessa till förändringar i levnadsförhållanden över samma tidsperiod. På så vis kontrollerar man implicit för alla individuella faktorer som är konstanta över tid, observerade såväl som icke observerade, inklusive personlighetsfaktorer. Det är också möjligt att kontrollera för faktorer som varierar över tid, i den mån de kan observeras i data. Det ligger närmare till hands att tolka skattningar från panelstudier som kausala, eftersom de inte är känsliga för många av de selektionseffekter som tvärsnittsstudierna lider av. Rent allmänt går det dock inte att utesluta att skattningar baserade på paneldata drivs av dynamiska selektionseffekter. Den observerade nedgången i livstillfredsställelse i samband med arbetslöshet skulle till exempel, åtminstone i viss mån, kunna bero på en underliggande livskris eller depression, som föregår både nedgången i livstillfredsställelse och att individen förlorar sitt jobb.

En annan invändning mot panelstudierna är att de endast fångar upp effekter av förändringar, och vanligtvis endast på kort sikt. Exempelvis förväntas kortsiktiga inkomstförändringar, på ett eller ett par års sikt, inte påverka välbefinnandet lika mycket som långsiktiga förändringar. Detta eftersom konsumtion i allmänhet är mer trögrörlig än inkomst, på grund av möjligheten att använda besparingar och ta lån. Panelskattningar av inkomstens

betydelse brukar mycket riktigt vara svagare än motsvarande tvärsnittsskattningar, men det är svårt att säga i vilken mån det beror på selektionsproblem i tvärsnittsstudierna respektive att tidshorizonten skiljer sig åt. Långsiktiga inkomstskillnader mellan olika individer har dock högre policyrelevans, men fångas inte upp av panelskattningarna.

Resultaten från panelstudierna pekar ofta i samma riktning som tvärsnittsstudierna, även om skattningarna tenderar att skilja sig åt kvantitativt.²⁶ Som exempel på skattningar baserade på paneldata visar figur 5 hur tyska mäns livstillfredsställelse utvecklas i samband med olika livshändelser. Graferna visar hur livstillfredsställelsen utvecklas före och efter respektive livshändelse, markerat med en lodrät linje (år 0). Vi ser till exempel att arbetslöshet följs av en nedgång i livstillfredsställelse i storleksordningen 0,8 skalsteg (på en skala 0–10) – en nedgång som håller i sig i flera år framöver. Att det finns en viss nedgång även innan personen blir arbetslös tyder även på negativa dynamiska selektionseffekter av det slag som nämndes ovan, men åtminstone i detta fall utgör dessa effekter bara en mindre andel av den senare nedgången. Det är därför inte orimligt att tolka denna nedgång som en kausal effekt.

När det gäller giftermål ser vi i stället ett tydligt positivt samband med livstillfredsställelse, inte bara för året ifråga och strax efter, utan även flera år innan. Det tycks alltså inte vara giftermålet som sådant som påverkar livstillfredsställelsen, utan snarare ett välfungerande förhållande – man tenderar ju att gifta sig när förhållandet är bra, snarare än när det är dåligt. Vidare tycks det positiva sambandet klinga av över tid. Det skulle kunna tyda på att förhållandet ”normaliserats” gentemot när det stod på topp innan bröllopet. En alternativ tolkning är att förhållandet som sådant inte förändrats, men att man har upplevt en tillvänjning, i den meningen att samma objektiva förhållanden inte gör lika stort intryck på ens subjektiva välbefinnande. En sådan (potentiell) effekt observeras inte i grafen för arbetslöshet, men däremot för vissa andra livshändelser, som att ens partner dör. Att man i hög grad vänjer sig

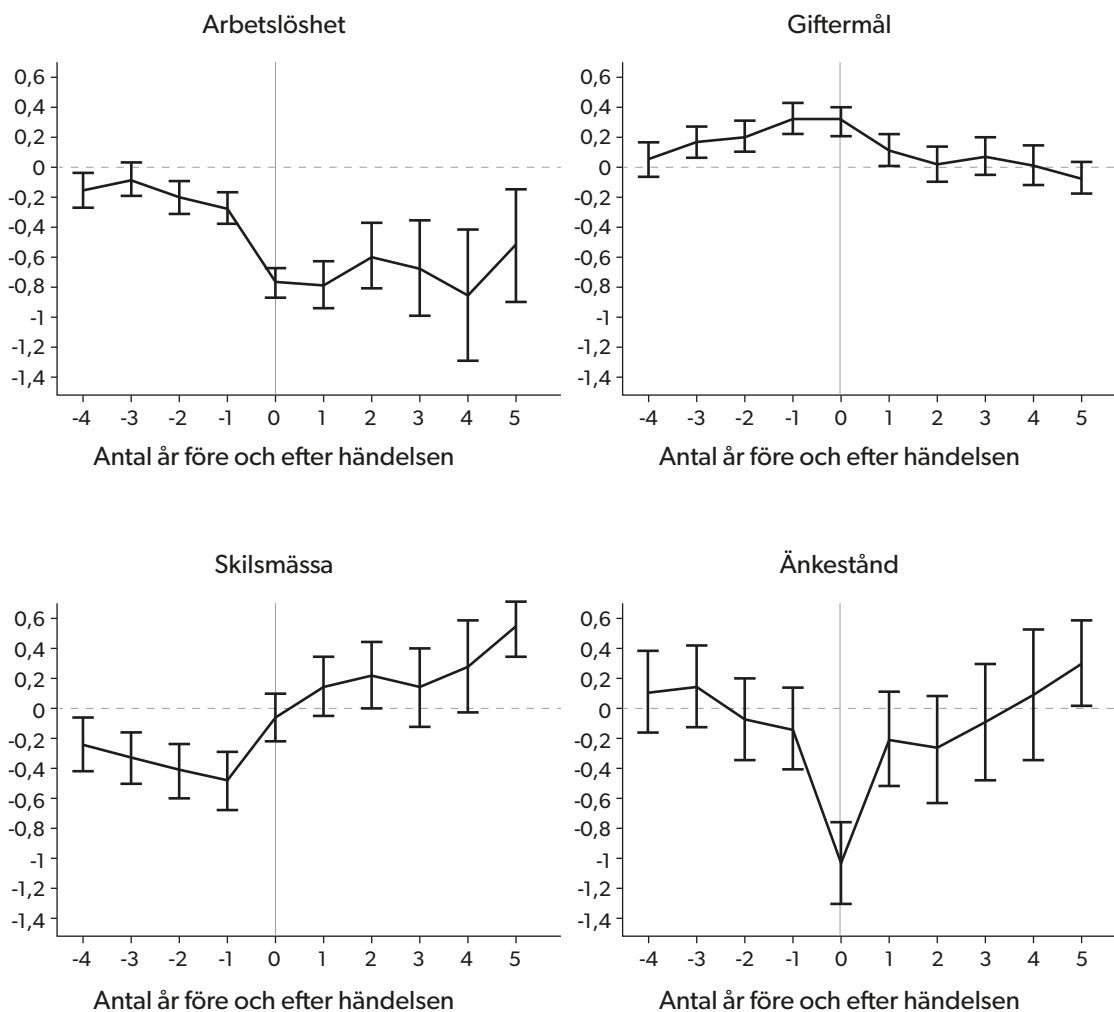
25. Se till exempel Fors (2012) och Steel, Schmidt och Shultz (2008).

26. Ferrer-i-Carbonell och Frijters (2004).

Panelstudier tyder på att arbetslöshet följs av nedgång i livstillfredsställelse.

Redan innan ett giftermål syns ökning av livstillfredsställelse.

Figur 5. Förändring i livstillfredsställelse vid olika livshändelser för ett urval av tyska män. Livstillfredsställelse är mätt på en skala 0–10 och staplarna visar 95-procentiga konfidensintervall.

Källa: Clark med flera (2008) baserat på data från Socio-Economic Panel.

vid sina levnadsförhållanden är väldokumenterat inom lyckoforskningen. Det är dock omdiskuterat i vilken utsträckning detta sker, och till vilka faktorer. En del av den tidiga forskningen om detta tolkades som att tillvänjningen var närmast total, men senare års forskning har nyanserat bilden och visat att så inte behöver vara fallet.

Människors livstillfredsställelse har visat sig vara relativt stabilt även över längre tidsperioder. Detta ligger i linje med att tillvänjning och stabila personlighetsfaktorer är viktiga. En annan möjlig tolkning, som inte är ömsesidigt uteslutande, är att grunden för välbefinnandet i vuxen ålder i hög grad formas under barndo-

men, genom föräldrauppfostran, skol- och närmiljö etc. Det är därför högst relevant att se på subjektivt välbefinnande och dess bestämningsfaktorer ur ett livscykelperspektiv. Forskningen på detta område, som ännu är i sin linda, finner att barns emotionella hälsa är den enskilt viktigaste förklaringsvariabeln för livstillfredsställelse i vuxen ålder, medan barns intellektuella utveckling är av mindre betydelse.²⁷

En annan kategori studier är de experimentella, som i sin enklaste form går ut på att deltagarna delas upp i en interventionsgrupp och en kontrollgrupp. Interventionen skulle till exempel kunna vara en arbetsmarknadsutbildning

27. Layard med flera (2014).

Tillvänjning och stabila personlighetsfaktorer är viktiga.

för arbetslösa, om syftet är att skatta effekten av arbetslöshet (eller utbildningen som sådan) på livstillfredsställelse. Om de två grupperna är lika – vilket kan förväntas om gruppindelningen görs slumpmässigt – bör skillnaden i gruppernas genomsnittliga välbefinnande, efter att interventionen genomförts, spegla den kausala effekten av interventionen. Subjektivt välbefinnande måste i så fall mätas efteråt med enkätmetoder, och kanske vid flera tillfällen om man vill veta den sammanlagda effekten över en längre tidshorisont.

Experiment och kvasiexperiment kan identifiera orsakssamband.

Rätt utformade experiment kan generera mycket trovärdiga skattningar av kausala effekter och ansatsen har blivit mer populär inom nationalekonomi på sistone. Men experiment är i allmänhet inte lätta att genomföra, av praktiska, ekonomiska och etiska skäl. Storskaliga experiment som utvärderar effekter på livstillfredsställelse kan också räknas på ena handens fingrar. I en intressant studie av Haushofer och Shapiro (2016) finner man positiva effekter av inkomst på livstillfredsställelse och affektivt välbefinnande, på basis av ett experiment där fattiga kenyanska hushåll utan krav på motprestation fick en större summa pengar, antingen som en klumpsumma eller fördelat över tid.

Forskning om makronivån svår att använda för politiska beslut.

Slutligen finns det en rad kvasiexperimentella studier. Man kan säga att dessa har den experimentella ansatsen som ideal, men i stället för att utvärdera experiment utformade av forskaren själv (eller av andra) utnyttjar man så kallade naturliga experiment. Detta är händelser som mer eller mindre slumpmässigt medför att en viss grupp exponeras för den företeelse som man vill studera, samtidigt som en jämförbar kontrollgrupp inte exponeras. Här har forskningen till exempel studerat effekten av arbetslöshet till följd av arbetsplatsnedläggningar²⁸ och effekten av inkomst/förmögenhet utifrån lotterier,²⁹ Berlinmurens fall³⁰ och oförutsedda skatteavdrag.³¹

Trovärdigheten hos kvasiexperimentella studier beror i mångt och mycket på i vil-

ken grad de naturliga experimenten faktiskt är slumpmässiga – något som kan vara svårt att leda i bevis. Men även om resultaten för det naturliga experimentet ifråga är trovärdiga för den grupp som studeras kan det vara svårt att generalisera till andra grupper och sammanhang. Ett annat potentiellt problem – för både experiment och andra mikronivåstudier – är att de skattade individuella effekterna inte nödvändigtvis kan skalas upp till makronivån. Diskussionen om huruvida relativ inkomst är viktigare än absolut inkomst, som jag refererade till ovan, illustrerar denna problematik.

Subjektivt välbefinnande som politiskt beslutsunderlag?

Givet den befintliga kunskapen om subjektivt välbefinnande och dess bestämningsfaktorer – och vad för kunskap forskningen kan förväntas generera framöver – vad finns det för förutsättningar för att använda mått på subjektivt välbefinnande och lyckoforskning som politiskt beslutsunderlag? Den direkta och indirekta ansatsen som jag beskrivit ovan kan delvis utvärderas i ljuset av hur trovärdiga resultaten från makro- respektive mikroforskningen är.

När det gäller makronivån finns det dessvärre små förutsättningar för forskningen att slå fast i vilken mån olika faktorer – och i förlängningen även politiska beslut – påverkar det subjektiva välbefinnandet på samhälls nivå. Det beror främst på metodbegränsningar i möjligheten att trovärdigt skatta orsakssamband, och i viss mån även på tvivel om självskattningarnas jämförbarhet, mellan länder och över längre tidsperioder. Om man inte på förhand vet hur man ska påverka det nationella välbefinnandet, är det inte heller lämpligt att använda detta som en explicit politisk målvariabel, så som förespråkas av den direkta ansatsen.

Det är inte heller troligt att det nationella välbefinnandet kan styras utifrån experimenterande med olika policyåtgärder. Dels tenderar politiska beslut att påverka många levnadsförhållanden samtidigt och ibland på mycket lång sikt, dels påverkas det subjektiva välbefinnandet även av faktorer som är utom direkt kon-

28. Chadi och Hetschko (2016); Nikolova och Ayhan (2016).

29. Brickman, Coates och Janoff-Bulman (1978); Lindahl (2005).

30. Frijters, Haisken-DeNew och Shields (2004).

31. Lachowska (2017).

troll för den nationella politiken (se figur 2). Exempelvis skulle välbefinnandet kunna påverkas av den internationella teknikutvecklingen, som påverkar både den ekonomiska tillväxten och levnadsförhållandena. Man kan även tänka sig att det självupplevda välbefinnandet påverkas mer direkt av faktorer som inte har någon koppling till politiska beslut, till exempel tidsandan och olika kulturella strömningar. Mått på det nationella subjektiva välbefinnandet är alltså inte särskilt användbara som återkoppling till politiker, åtminstone inte på kort sikt.

Det finns ytterligare ett argument som talar emot den direkta ansatsen – nämligen att vetenskapen om att en regering kommer att hållas ansvarig för det nationella subjektiva välbefinnandet kan få människor att svara strategiskt, genom att de som sympatiserar med den sittande regeringen överdriver sin självskattade livstillfredsställelse, och vice versa.³² Detta är ett exempel på ett allmänt fenomen som kallas Goodharts lag: när man börjar utvärdera något i termer av ett visst mått, så tenderar det måttet att förlora sin ursprungliga relevans.

Med det sagt kan mått på det nationella subjektiva välbefinnandet vara informativa på längre sikt, för att stämna av om den samlade politiken är på rätt spår. I synnerhet kan detaljerade analyser av välbefinnandets fördelning ge en indikation om vilken potential det finns att öka välbefinnandet i olika befolkningsgrupper. På så vis skulle mått på subjektivt välbefinnande kunna spela en indirekt roll i policyprocessen, likt de inkomstfördelningsanalyser som Finansdepartementet gör.

Den indirekta ansatsen, som går ut på att använda effektskattningar som underlag för kostnadseffektivitetsanalys i välbefinnandetermer, har större potential än den direkta ansatsen. Det beror främst på att förutsättningarna att erhålla trovärdiga kausala effektskattningar är bättre på mikronivå, men också på att antagandet om jämförbarhet inte är lika restriktivt, och på att denna ansats inte torde vara känslig för strategiskt svarsbeteende.

Dagens kunskapsnivå ger dock ett för tunt underlag för att ansatsen ska kunna tillämpas praktiskt i någon större utsträck-

ning. För att erhålla kausala och kvantitativt precisa skattningar av välbefinnandets långsiktiga bestämningsfaktorer behövs det fler storskaliga, rigorösa experimentella studier. Nationalekonomin har på senare tid genomgått (och genomgår fortfarande) en ”trovärdighetsrevolution” som inneburit att måttstocken för empiriska studier höjts avsevärt när det gäller kausala anspråk. Det finns mycket utrymme för lyckoforskningen att förbättras i detta avseende.

När det gäller vissa faktorer torde lyckoforskningen dock redan i dag kunna ge viss vägledning. Mycket pekar till exempel på att psykisk ohälsa har stora negativa konsekvenser för det subjektiva välbefinnandet, samtidigt som det finns relativt billiga behandlingsmetoder.³³

Dessa slutsatser, om användbarheten av mått på subjektivt välbefinnande och lyckoforskning som underlag för politiska beslut, kanske verkar pessimistiska. Men man kan även vända på det och fråga hur användbara lyckomått är jämfört med andra mått. Faktum är att mått som BNP per capita är problematiska som politiska målvariabler av delvis samma skäl som mått på det nationella subjektiva välbefinnandet. Det råder nämligen även stor osäkerhet om hur olika politiska beslut påverkar BNP per capita, med vilken fördröjning detta sker, och hur viktig den nationella politiken är jämfört med omvärldsfaktorer. Vill man vara pragmatisk kan man säga att ett osäkert beslutsunderlag är bättre än inget alls, och i detta avseende är lyckoansatsen i alla fall inte uppenbart sämre än alternativen, även om den är förknippad med vissa specifika problem, till exempel när det gäller risken för strategiskt svarsbeteende.

Avslutningsvis, och i ljuset av diskussionen ovan: Vad kan man säga om regeringens initiativ ”Nya mått på välstånd”, som nämndes inledningsvis? För det första kan man konstatera att detta initiativ inte har subjektivt välbefinnande som huvudansats, utan inkluderar 15 olika indikatorer i tre kategorier: ekonomiska, miljömässiga och sociala. Livstillfredsställelse ingår i den sistnämnda kategorin, tillsammans med mått

Fler rigorösa experiment behövs, men viss vägledning kan ges.

Psykisk ohälsa ett bra exempel, där relativt billiga behandlingsmetoder finns.

Lyckoforskningens användbarhet är inte sämre än alternativen.

Regeringsinitiativet ”Nya mått på välstånd”.

32. Frey och Gallus (2013).

33. Clark med flera (2017).

på låg ekonomisk standard, självs kattad hälsa, utbildningsnivå och mellanmänsklig tillit. De ekonomiska indikatorerna inkluderar traditionella mått som BNP per capita och arbetslöshet. Bland miljöindikatorerna återfinns bland annat mått på luft- och vattenkvalitet.

Måtten kan därmed sorteras in längs hela den kedja som skisseras i figur 2, från BNP per capita, via levnadsförhållanden, till subjektivt välbefinnande. Om dessa mått används samtidigt finns det därför en risk för att välfärds-effekter dubbel- eller trippelräknas, om till exempel ökad BNP per capita även ger avtryck i bättre hälsa och högre livstillfredsställelse. Initiativet, som förvisso är i sin linda, presenterar inte heller något ramverk eller någon teori för hur måtten förhåller sig till varandra. Det faktum att initiativet omfattar ett flertal disparata indikatorer öppnar för kritik om hur dessa ska vägas emot varandra, i det fall de pekar i olika riktningar. Det förklaras inte heller hur måtten är tänkta att användas mer konkret och hur man tänker sig att de påverkas av politiska beslut respektive omvärldsfaktorer. Här finns en uppenbar risk för att man i efterhand endast lyfter fram de indikatorer som utvecklats i en positiv riktning.

Om vi bortser från övriga indikatorer och fokuserar på livstillfredsställelse, skriver regeringen "[a]tt följa indikatorns utveckling ger ett viktigt bidrag vid utformningen av politikens inriktning".³⁴ Underförstått tänker man sig alltså kunna utröna en direkt koppling mellan den förda politiken och befolkningens livstillfredsställelse. Argumentet mot den direkta ansatsen, som togs upp ovan, om svårigheten att fastställa en sådan koppling, är därför relevant. I förlängningen finns också risken att människor börjar använda sina livstillfredsställelser för att uttrycka stöd för eller missnöje mot den sittande regeringen. Det vore synd, eftersom det i så fall skulle urholka värdet av sådana data i andra sammanhang.

34. Prop. 2016/17:100, s. 16.

Referenser

- Alesina, A., Di Tella, R. och MacCulloch, R. (2004). "Inequality and happiness: Are Europeans and Americans different?". *Journal of Public Economics*, 88(9–10): 2009–2042.
- Benjamin, D. J., Cooper, K. B., Heffetz, O. och Kimball, M. (2017). "Challenges in constructing a survey-based well-being index". *American Economic Review*, 107(5): 81–85.
- Berlin, M. (2017a). *Essays on the Determinants and Measurement of Subjective Well-Being*. Institutet för social forskning, Stockholms universitet.
- Berlin, M. (2017b). "Hur bör man mäta välfärd?". Kapitel 17 i Aldén, L. med flera, *Nationalekonomins frågor*. Lund: Studentlitteratur.
- Berlin, M. och Fors, F. (2017). "The association between life satisfaction and affective well-being". Working Paper 1/2017, Institutet för social forskning, Stockholms universitet.
- Berlin, M. och Kaunitz, N. (2015). "Beyond income: The importance for life satisfaction of having access to a cash margin". *Journal of Happiness Studies*, 16(6): 1557–1573.
- Brickman, P., Coates, D. och Janoff-Bulman, R. (1978). "Lottery winners and accident victims: Is happiness relative?". *Journal of Personality and Social Psychology*, 36(8): 917–927.
- Chadi, A. och Hetschko, C. (2016). "How job changes affect people's lives: Evidence from subjective well-being data". Working Paper nr 5929, CESifo.
- Clark, A. E., Diener, E., Georgellis, Y. och Lucas, R. E. (2008). "Lags and leads in life satisfaction: A test of the baseline hypothesis". *Economic Journal*, 118(529): F222–F243.
- Clark, A. E., Flèche, S. och Senik, C. (2016). "Economic growth evens out happiness: Evidence from six surveys". *Review of Income and Wealth*, 62(3): 405–419.
- Clark, A. E., Flèche, S., Layard, R., Powdthavee, N. och Ward, G. (2017). "The key determinants of happiness and misery". Kapitel 5 i Helliwell, J. F., Layard, R. och Sachs, J.

Många indikatorer saknar ett ramverk och en teori.

Söker en koppling mellan förd politik och livstillfredsställelse, vilket ju är svårt att hitta.

- (red.) *World Happiness Report 2017*. New York: Sustainable Development Solutions Network.
- D'Ambrosio, C., Frick, J. R., och Jäntti, M. (2009). Satisfaction with life and economic well-being: Evidence from Germany". *Schmollers Jahrbuch*, 129(2): 283–295.
- Deaton, A. (2008). "Income, health, and well-being around the world: Evidence from the Gallup world poll". *Journal of Economic Perspectives*, 22(2): 53–72.
- Diener, E. (1984). "Subjective well-being". *Psychological Bulletin*, 95(3): 542–575.
- Di Tella, R., MacCulloch, R. J. och Oswald, A. J. (2003). "The macroeconomics of happiness". *Review of Economics and Statistics*, 85(4): 809–827.
- Dolan, P., Peasgood, T. och White, M. (2008). "Do we really know what makes us happy? A review of the economic literature on the factors associated with subjective well-being". *Journal of Economic Psychology*, 29(1): 94–122.
- Easterlin, R. A. (1974). "Does economic growth improve the human lot? Some empirical evidence". S. 89–125 i David, P. A. och Reder, M. W., *Nations and Households in Economic Growth: Essays in Honor of Moses Abramowitz*. New York: Academic Press.
- Easterlin, R. A., McVey, L. A., Switek, M., Sawangfa, O. och Smith, J. S. (2010). "The happiness-income paradox revisited". PNAS, Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, 107: 22463–22468
- Eid, M. och Diener, E. (2004). "Global judgments of subjective well-being: Situational variability and long-term stability". *Social Indicators Research*, 65(3): 245–277.
- Ferrer-i-Carbonell, A. och Frijters, P. (2004). "How important is methodology for the estimates of the determinants of happiness?". *Economic Journal*, 114(497): 641–659.
- Ferrer-i-Carbonell, A. och Ramos, X. (2014). "Inequality and happiness". *Journal of Economic Surveys*, 28(5): 1016–1027.
- Fors, F. (2012). "Personlighetsdrag och lycka", i *Lycklig? Sju studier om välbefinnandets och livstillfredsställelsens bestämningsfaktorer*. Sociologiska institutionen, Umeå universitet.
- Frey, B. S. och Gallus, J. (2013). "Subjective well-being and policy". *Topoi*, 32(2): 207–212.
- Frey, B. S. och Stutzer, A. (2000). "Happiness, economy and institutions". *Economic Journal*, 110(466): 918–938.
- Frey, B. S. och Stutzer, A. (2002). "What can economists learn from happiness research?". *Journal of Economic Literature*, 40(2): 402–435.
- Frijters, P., Haisken-DeNew, J. P. och Shields, M. A. (2004). "Money does matter! Evidence from increasing real income and life satisfaction in East Germany following reunification". *American Economic Review*, 94(3): 730–741.
- Haushofer, J. och Shapiro, J. (2016). "The short-term impact of unconditional cash transfers to the poor: Experimental evidence from Kenya". *Quarterly Journal of Economics*, 131(4): 1973–2042.
- Headey, B., Muffels, R. och Wooden, M. (2008). "Money does not buy happiness: Or does it? A reassessment based on the combined effects of wealth, income and consumption". *Social Indicators Research*, 87(1): 65–82.
- Headey, B. och Wooden, M. (2004). "The effects of wealth and income on subjective well-being and ill-being". *Economic Record*, 80: S24–S33.
- Helliwell, J. F., Huang, H. och Wang, S. (2016). "The distribution of world happiness". Kapitel 2 i Helliwell, J. F., Layard, R. och Sachs, J. (red.) *World Happiness Report 2016, Update (Vol. I)*. New York: Sustainable Development Solutions Network.
- Krueger, A. och Schkade D. (2008). "The reliability of subjective well-being measures". *Journal of Public Economics*, 92(8–9): 1833–1845.
- Lachowska, M. (2017). "The effect of income on subjective well-being: Evidence from

- the 2008 economic stimulus tax rebates". *Journal of Human Resources*, 52(2): 374–417.
- Layard, R. (2005). *Happiness: Lessons from a New Science*. New York: Penguin Books.
- Layard, R., Clark, A. E., Cornaglia, F., Powdthavee, N. och Vernoit, J. (2014). "What predicts a successful life? A life-course model of well-being". *Economic Journal*, 124(580): F720–F738.
- Layard, R., Mayraz, G. och Nickell, S. (2008). "The marginal utility of income". *Journal of Public Economics*, 92(8–9): 1846–1857.
- Lindahl, M. (2005). "Estimating the effect of income on health and mortality using lottery prizes as an exogenous source of variation in income". *Journal of Human Resources*, 40(1): 144–168.
- MacKerron, G. (2012). "Happiness economics from 35 000 feet". *Journal of Economic Surveys*, 26(4): 705–735.
- Nikolova, M. och Ayhan, S. H. (2016). "Your spouse is fired! How much do you care?". Discussion Paper nr 10411, IZA.
- Norwegian Centre for Research Data (2017). "European Social Survey round 6". NSD – Norwegian Centre for Research Data, Norway – Data archive and distributor of ESS data for ESS ERIC.
- O'Donnell, G., Deaton, A., Durand, M., Halpern, D. och Layard, R. (2014). "Wellbeing and policy". Legatum Institute.
- OECD (2013). "OECD guidelines on measuring subjective well-being". Paris: OECD Publishing.
- Ott, J. (2005). "Level and inequality of happiness in nations: Does greater happiness of a greater number imply greater inequality in happiness?". *Journal of Happiness Studies*, 6(4): 397–420.
- Proposition 2016/17:100. "Bilaga 4: Nya mått på välbstånd".
- Sacks, D. W., Stevenson, B. och Wolfers, J. (2012). "The new stylized facts about income and subjective well-being". *Emotion*, 12(6): 1181–1187.
- Smith, T. W., Marsden, P., Hout, M. och Kim, J. (2015). "General Social Surveys, 1972–2014". [machine-readable data file] /Principal Investigator, Tom W. Smith; Co-Principal Investigator, Peter V. Marsden; Co-Principal Investigator, Michael Hout; Sponsored by National Science Foundation. –NORC ed.– Chicago: NORC at the University of Chicago [producer]; Storrs, CT: The Roper Center for Public Opinion Research, University of Connecticut [distributor]. 1 data file (57,061 logical records) + 1 codebook (3,567p.). – (National Data Program for the Social Sciences, No. 22). Chicago: NORC at the University of Chicago.
- Steel, P., Schmidt, J. och Shultz, J. (2008). "Refining the relationship between personality and subjective well-being". *Psychological Bulletin*, 134(1): 138–161.
- Stevenson, B. och Wolfers, J. (2008). "Economic growth and subjective well-being: Reassessing the Easterlin paradox". *Brookings Papers on Economic Activity*, 1: 1–87.
- Stiglitz, J. E., Sen, A. och Fitoussi, J.-P. (2009). "Report by the commission on the measurement of economic performance and social progress".
- Stutzer, A. och Frey, B. S. (2008). "Stress that doesn't pay: The commuting paradox". *Scandinavian Journal of Economics*, 110(2): 339–366.
- Thaler, R. H. (2015). *Misbehaving: The Making of Behavioral Economics*. New York: W.W. Norton & Company.
- Ward, G. (2015). "Is happiness a predictor of election results?". Discussion Paper nr 1343, Centre for Economic Performance, London School of Economics and Political Science.